

Představení Boha v systematické teologii

(Břetislav Fajmon, jaro 2023)

Systematická teologie křesťanské víry má sedm základních témat: a) O Bohu, b) o světě, c) o člověku, d) o Ježíši Kristu, e) o Duchu svatém, f) o církvi, g) o budoucích věcech. Pro tuto esej jsem si vybral téma první, o Bohu, základní téma z těch základních, asi proto, že se v systematické teologii považují teprve za začátečníka.

Téma je zpracováno zejména na základě knih (Migliore, *Víra usilující rozumět*), (Thiselton, *Systematic Theology*), (McGrath, *Christian Theology*) a ústřední výklad Žalmu 139 je zpracován za pomoci (Waltke, Houston, *Psalms as Christian Worship*).

1 Základní otázky kladené teologii

Podle Miglioreho jsou základními otázkami kladenými teologii tyto:¹

Otázka 1: *Odpovídá zvěstování a praxe církve Božím zjevení v Ježíši Kristu, jak o něm svědčí Písmo?* Jinými slovy, pokud už budeme předjímat, že zjevení od Boha je pro člověka dobrou zprávou, **odpovídá naše víra a život dobré zprávě?** Příklady z historie, kdy se teologové museli ozvat při velké disproporci, jsou: Augustin proti Pelagioví, Luther proti nemilosti, Barth proti krotkému liberálnímu křesťanství.

Otázka 2: *Jsou zvěst a praktiky komunity víry odpovídajícím výrazem celé pravdy Božího zjevení v Ježíši Kristu?* Jinými slovy, **odpovídá naše víra a život dobré zprávě ve všech oblastech?** Migliore zdůrazňuje, na co upozornil už S. Kierkegaard (1813-1855), který byl jako křesťan oddaný pravdě jako *prožívané* pravdě, nikoli jako *abstraktnímu* systému myšlení:² Nejde o systém pouček, ale o prožívanou pravdu víry. Mohli bychom na tomto místě rozlišit snad čtyři oblasti, ve kterých potřebujeme zaujmou zodpovědný postoj ve svém prožívání či životě:³

- vztah k Bohu;
- vztah k sobě samému;
- vztah ke druhým lidem (jak lidem v nejbližší komunitě, tak vůči kultuře, ve které žijeme);
- vztah k našemu životnímu prostředí.

Otázka 3: *Prezentuje vyznání a praxe společenství víry Boha Ježíše Krista v současném kontextu jako živoucí skutečnost?* Jinými slovy, je **dobrá zpráva současná, živá v**

¹Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 10-14; formulace otázek z knihy je vyznačena kurzívou.

²Thiselton, *Systematic Theology*, str. 2, kurzíva je autorova.

³Viz např. Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 28-29, šest shrnujících bodů. Ale pro naše účely souhrnu všech oblastí života, zejména ve vztahu k etickým subjektům, navrhuje seznam z Fajmon, *Přínos Genesis 1 až 4 pro etiku*, str. 4-5, obohacený o důraz Paula Tillicha na dialog s kulturou ve třetí odrážce.

kontextu dneška? Oslovuje dobrá zpráva náš současný život, vede nás aktivnímu zapojení do našeho života? Vede dobrá zpráva k rozvoji naší tvořivosti? Je využitelná dnes?

Otázka 4: *Vede zvěstování evangelia Ježíše Krista komunitou víry k proměnám v osobním a společenském životě?* Tato čtvrtá otázka je velmi podobná té třetí, protože aktuálnost dobré zprávy znamená, že ta má praktický vliv na náš život. Ale snad je důležité její dopad vyjádřit zvlášť: **Vede dobrá zpráva k proměně osobní i společenské** v tom dobrém slova smyslu?

2 Zjevení jako prostředek teologie

Teologie se soustředí na zpracování zjevení od Boha. Toto zjevení seslané Bohem lze snad charakterizovat třemi myšlenkami:⁴

1. Zjevení přicházející od Boha **je vždy částečně tajemstvím, ale považujeme je za objektivní**. Je tajemstvím proto, že Bůh zjevuje jen některé důležité věci, ale ne veškerou pravdu o skutečnosti (a navíc, ke zjevení dochází působením Ducha svatého, což nelze přesně vyjádřit nějakou propracovanou teorií poznání).⁵ Je objektivní proto, že Bůh odhaluje určité své postoje a záměry vůči lidem celkově, různí lidé v Písmu přicházejí s podobnou zprávou.⁶
2. Zjevení od Boha k lidem **přichází skrze Ducha svatého, ale ten si použil konkrétní autory Písma a konkrétní žánr napsaných textů**: „Bůh respektoval lidskost autorů ve všech jejích omezeních a v její podmíněnosti dějinným, společenským a kulturním kontextem, a přesto prostřednictvím těchto lidských svědků sděloval své slovo“⁷.
3. **Zjevení je spojeno s lidským prožitkem a s jednáním Boha, ale též je důležité i Písmo jako společný, provždy platný ukazatel**.⁸ Bůh jednal v historii, v životě národa Izrael a zejména v životě Ježíše Krista, ale poskytl nám lidem i konkrétní zdůvodnění svých činů. Bůh nás zve k tomu, abychom „prožili“ setkání s ním skrze víru, ale též dává vodítka pro život ve společnosti, která mají nadosobní význam pro celou společnost i kulturu, a proto sděluje ty nejdůležitější věci v Písmu. Bůh je ve svých postojích, charakteru a záměrech stálý.

⁴V podstatě na základě Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 21-67, ale zaměřujeme se pouze na aspekty předání tohoto zjevení lidem, nikoli na aspekty obsahové.

⁵Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 23-26.

⁶Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 27: i když Paul Tillich upozorňuje též i na subjektivní zabarvení, kdy Boží slovo promlouvá a jedná uprostřed určitých osob a událostí.

⁷Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 48; a dále viz též str. 54-67.

⁸Migliore, *Víra usilující rozumět*, str. 34-35.

3 Svědectví Písma o Bohu

Z jakého úhlu nyní začít mluvit o Bohu, jehož zjevení k nám lidem přichází způsobem představeným v oddílu (2) a vede nás k odpovědím-reakcím nastíněným v oddílu (1)? Pokusme se nejprve o základní ukazatel na Boha utvořený z Písma. Jeho součástí jsou dvě myšlenky: Bůh je osobní a Bůh milosrdně jedná.⁹ Musí být ovšem vyváženy bližším vysvětlením.

3.1 Bůh je nadosobní, Bůh je Trojice

Je Bůh neosobní nebo osobní? Jak to vyjádřil Karl Barth, Ježíš Kristus je nejplnějším Božím Slovem k nám lidem – a pokud Bůh mluví, je osobní, protože jen osoba může mít záměry. Barth dokonce nazývá Boží Slovo činem lásky.¹⁰

Mnozí ovšem tento pohled na Boha nesdílejí. Tzv. „něcisté“ tvrdí jen, že něco je nad námi, a jsou tím podobni filosofům, kteří říkají, že je zde něco, co přesahuje život člověka či je za horizontem toho, kam sami dohlédneme. Tento pohled je blízký deismu, názoru rozvinutému během 18. a 19. století, že totiž Bůh možná stvořil tento svět (jako složitý stroj a natáhl jej jako hodinky), ale dál už do něj nezasahuje, a ani my nemáme Boha nijak zvlášť vyhledávat, modlit se kněmu, chodit do kostela a podobně. Tento postoj deismu v podstatě znamená,¹¹ že vidí Boha jako „podosobní bytí“, které nechce či nemůže zasáhnout do lidských záležitostí.

Podobně panteismus redukuje Boha, ale zase jiným způsobem: mluví o tomto světě jako o organismu, světové duši, bohu, který je „rozpuštěn do veškeré reality“, a není tedy soustředěn do konkrétní „osoby“.¹²

Na to bychom měli my křesťané reagovat tvrzením, že Bible dosvědčuje, že Bůh je nadosobní (tedy je více než osoba, ale nikdy ne méně). Samozřejmě Boha nemůžeme obsáhnout, on je více než osoba, kterou si běžně představujeme my lidé – je samotným Bytím.¹³ Ale toto bytí je osoba či osobnost, která není jen energií vypuštěnou do vesmíru, ale má svou mysl, city, záměry a jedná jak mimo tento svět, tak ve světě. A zvláštní charakter osoby či osobnosti Boha my křesťané vyjadřujeme slovem Trojice.

Celé učení o Trojici se rozvinulo jako odpověď na otázku, kým je Ježíš Kristus: Má Ježíš Kristus stejnou podstatu jako Bůh, nebo je jeho podstata jen podobná té, co má Bůh?¹⁴ Odpovědí zde byla například 14. kapitola Janova evangelia, kde Ježíš říká učedníku Filipovi na výzvu, aby jim ukázal Otce: „Tak dlouho jsem s Vámi, Filipe, a ty mne neznáš?“ Tedy Otec a Syn jsou téže podstaty, a tou je podstata Boha. V Ježíši Kristu se vtělil sám Bůh.

Latinskou terminologii, která se pak šířila v západním světě, sestavoval Tertullian,

⁹Je dosti náročné rozdělit křesťanské zjevení o Bohu do sedmi oblastí systematické teologie, protože ty se navzájem prolínají. Například učení o Trojici zahrnuje Boha Otce, Ježíše Krista i Ducha svatého, tedy tři oblasti systematické teologie v jednom.

¹⁰Thiselton, *Systematic Theology*, str. 29, cituje Barth: *Církevní dogmatika I/1*, str. 136.138.143.150.

¹¹Thiselton, *Systematic Theology*, str. 30.

¹²Thiselton, *Systematic Theology*, str. 30.

¹³Thiselton, *Systematic Theology*, str. 30, cituje Paula Tillicha, *Systematic Theology*, 1:261.

¹⁴McGrath, *Christian Theology*, kap. 10, *The Trinity as a statement about Jesus Christ*.

160-220 AD (Trojice ... Trinitas; osoba ... persona; podstata ... substantia), a ten slovo „osoba“ začal používat v kontextu, kde se jím rozuměla „maska“ či „role“ v římském dramatu, používaná herci. Boha tedy vyjádřil jako toho, kdo má jednu podstatu (substantia), ale tři role (persony).¹⁵

Díky tomuto označení se začal šířit tzv. modalismus, tedy nauka o tom, že Otec, Syn a Duch jsou jen tři mody (způsoby), jak se jeden Bůh dává lidem poznat. Velmi brzy ovšem někteří upozornili na slabiny pohledu, protože v Novém zákoně jednají tyto osoby často současně (Matouš 3,13 až 4,1: Ježíš je pokřtěn; z nebe se ozve hlas Otce; na Ježíše sestupuje Duch, který Ježíše vede), tj. Bůh nemůže být jen osobou, která má různé „tváře“, nýbrž vidíme zde tři různé osoby, i když jednají v souladu. Jedná se tedy o triteismus, existují v křesťanské víře tři bohové?

Někteří na to ve svém výkladu Nového zákona reagovali pokusem o redukcí počtu tří osob ve Trojici. Například adoptianismus tvrdil, že Ježíš Kristus byl obyčejný člověk, kterého jen Bůh při jeho křtu adoptoval, když na něj seslal svého Ducha. Pak by Bůh byl vlastně jen jeden, který jen nějak zmocnil Ježíše. Proti tomu je ale svědectví Bible, když tvrdí, že Ježíš Kristus byl počatý z Ducha svatého, tj. narodil se Marii pouze za přispění Boha – jinými slovy, je Bohem od svého narození (Matouš 1,18-25). Ba co víc, Janovo evangelium v první kapitole mluví o tom, že božský Logos, který se vtělil v Ježíši Kristu, byl na počátku u Boha, tedy Bible svědčí o Ježíšově preexistenci ještě před jeho narozením.¹⁶

Podobně nelze redukovat Ducha jen jako na součást Otce nebo Syna (např. při Ježíšově křtu sestupuje na Ježíše, ale je odlišný od Ježíše i od Boha Otce; nebo výzva ke křtu Ježíšových učedníků v Matouši 28,19 obsahuje odkaz na Otce, Syna i Ducha jako tři různé osoby). A když na základě některých míst Nového zákona vidíme, že Duch je osoba odlišná od Otce i Syna, jiné oddíly zase svědčí o božství tohoto Ducha: Například Jan 14,23 dosvědčuje, že když Duch svatý přijde k člověku, který uvěří Kristu, vlastně s ním přijdou současně Otec i Syn a učiní si u věřícího příbytek (tím je velmi silně vyjádřeno božství Ducha).

Lze tedy shrnout, že křesťanské učení o Trojici, jakkoli obtížně uchopitelné i vyjádřitelné, je pokusem věrně popsat Boha, který se vtělil v člověka v Ježíši Kristu a skrze Ducha umožňuje věřícím spojení s Otcem i Synem.¹⁷ Ovšem tento vztah mezi Otcem, Synem a Duchem není triteismem, ale jednotou. Jak to vyjádřil Augustin,¹⁸ Bůh je jen jeden, i když ve třech osobách. Začal používat pojem *relatio* o vztahu mezi Otcem, Synem i Duchem – jednání Trojice je nerozdělené, Otec, Syn i Duch působí vždy společně. Tedy to, že se Bůh vůči lidstvu projevil jako Otec, Syn i Duch, není náhoda, ale je to výraz věčné podstaty jejich vztahu. Sláva a majestát náleží jednomu Bohu, ne každé z osob Trojice odděleně. A též Thiselton cituje Augustina: Láska drží Trojici pohromadě – neustále jsou otevřeni jeden druhému, a ne uzavřeni v sobě či pohlceni sami sebou.¹⁹ Bůh tedy není bytostí zaměřenou na sebe, ale bytostí vztahující se k druhým.

¹⁵McGrath, *Christian Theology*, kap 10, The emergence of trinitarian vocabulary.

¹⁶Viz např. Lohse, *Epochy dějin dogmatu*, str. 32.

¹⁷McGrath, *Christian Theology*, kapitola 10, The Trinity as a statement about the Christian God.

¹⁸Lohse, *Epochy dějin dogmatu*, str. 55-56.

¹⁹Thiselton, *Systematic Theology*, str. 36.

Podobně jako nemůžeme na Trojici vztáhnout svou lidskou představu o třech různých objektech, nelze vztahovat na Boha lidské pojetí pohlaví. To, že Bůh je představen jako Otec, Syn, Duch, neznamená, že ho máme chápat jako osobu mužského pohlaví – v Bibli Boha představují obrazy muže i ženy.²⁰ Slova „je jen jeden Bůh“ (1.list Korintským 8,6) mají více do činění s jednotou a bezúhonností charakteru, než s čísly a pohlavím.²¹

3.2 Bůh je milosrdný, všemocný, vševědoucí, všudepřítomný

Boha Bible nevidíme jako soubor obecných náboženských pravd, ale jako toho, kdo jednal v historii. Bible je souborem svědectví o tom, jak Bůh jednal, jedná a bude jednat. A koneckonců i cílem svátků (židovského pesachu a křesťanské eucharistie) je připomínat si, jak Bůh konkrétně jednal.²² Jméno Jahve („jsem který jsem“ či „budu, který budu“), kterým se Bůh představuje Izraeli (do češtiny je slovo „Jahve“ často překládáno jako „Hospodin“), pozývá lidi, aby zakusili záměry Boha v tom, jak on bude jednat v jejich životě.²³

Jaké je tedy to klíčové jednání Boha v historii, zaznamenané v Bibli? Starý zákon vidí jako formující událost to, jakým způsobem Bůh vyvedl lid Izraele z otroctví Egypta a přivedl je do slíbené země, kde byl jejich Bohem. Klíčovou událostí je tedy vysvobození z otroctví – jak z otroctví vnějšího, reprezentované mocnářským Egyptem, tak z otroctví vnitřního, otroctví modlám, reprezentovaného zlatými býčky, které si lid Izraele vyrobil i přes Hospodinův zákaz (Exodus 20,23; 32,7-14). Z otroctví vnějšího Bůh vysvobodil lid Izraele svou mocí, z otroctví vnitřního svým slitováním, milosrdenstvím.

Podobně Nový zákon dosvědčuje, že Bůh posílá Ježíše Krista, aby vysvobodil lidi z jejich hříchu (Matouš 1,21), ať už hříchu vnějšího útisku, nebo hříchu vnitřní kapitulace před modlami. Mohli bychom tedy poznamenat, že základním rysem je Hospodinovo milosrdné jednání – vysvobozuje svou mocí, slitovává se a odpouští.

Jestliže je tedy Bůh v Bibli vykreslen jako mocný král, základním rysem jeho jednání je to, že udílí milost – milost je ústředním tématem mnoha promluv Ježíše a myšlenek v Bibli. Například v podobenství o farizeu a celníkovi (Lukáš 18,9-14) by lidé čekali, že bude odměněna zbožnost farizea (který by si mohl myslet, že má na pomoc od Boha právo, a proto se modlí: Děkuji ti, Bože, že nejsem jako tento celník); nicméně milost přichází k celníkovi, který se modlí: Smiluj se nade mnou hříšným! Vincent Brümmer popisuje lásku a milost slovy: „Spojuji se s tebou tak, že vidím tvoje zájmy jako své vlastní. Oddání tvému dobru je bez podmínek – nesloužím tvým zájmům za podmínky, že ty budeš na oplátku sloužit mým“.²⁴

Když Bůh je tak dobrý, jak to Bible dosvědčuje, jak je možné, že to na světě vypadá tak, jak to vypadá?²⁵ Otázku po důvodu zla spojil David Hume (1711-1776) s kritikou

²⁰Žalm 103,13: Jako se otec slitovává nad svými dětmi, tak se slitovává Bůh nad těmi, kdo se ho bojí; Izajáš 66,13: utěším vás, jako matka utěšuje své dítě.

²¹Thiselton, Systematic Theology, str. 34.

²²Thiselton, Systematic Theology, str. 39-43.

²³Thiselton, Systematic Theology, str.40, cituje Brevarda Childse, Exodus, str. 76.

²⁴Thiselton, Systematic Theology, str. 49, cituje Vincenta Brümmera, The Model of Love, str. 239.

²⁵Svět je dalším ze sedmi témat systematické teologie – ale odpovědí na otázku, proč je ve světě zlo, je potřeba vyvážit svědectví o dobrotě Boha už nyní.

křesťanského Boha: „Chce Bůh zabránit zlu, ale nemá moc? Pak není mocný. Má moc, ale nechce? Pak není dobrý. Má moc a chce? Tak proč je tu zlo?“²⁶

Odpovědí křesťana na otázku zla není, že zlo je protipólem Boha, jak říkali gnostici (nějakým druhým bohem) – pak by se nejednalo o monoteismus. Zlo také není způsobeno hmotou, jak tvrdil platonismus a neoplatonismus. Bible především dosvědčuje, že Bůh je svatý a nikoho netrápí, nepokouší (Jakub 1,13: Kdo prochází zkouškou, ať neříká, že ho pokouší Pán. Bůh nemůže být pokoušen ke zlému a sám také nikoho nepokouší). Další odpověď poskytuje například Augustin: Co je krásnější než oheň? Co je užitečnější než teplo a pohodlí? Přesto oheň a popáleniny způsobí více trápení než cokoli jiného. Jinými slovy, možnost zla je spojena s lidskou schopností volby. To neznamená, že lidská vůle je příčinou zla, ale že svobodná vůle lidí vytváří potenciál pro nevyhnutelnost morálního zla.²⁷ Alvin Plantinga (1932-dosud) k tomu dodává: Svobodná volba je předpokladem lidské schopnosti volit dobro – vytvořit morální dobro bez možnosti morálního zla není logicky možné ani pro všemocného Boha.²⁸

Jinou odpověď poskytuje Simone Weilová (1909-1943) z existenciálního hlediska: Musíme se vzepřít útisku lidského zla, ale jinak přijmeme Boží cesty. J. Moltmann (1926-dosud) dodává: Ježíš namísto teoretických odpovědí visí vedle nás na popravišti.²⁹

Někde mezi logickým a existenciálním vysvětlením se pohybuje odpověď Johna Hicka (1922-2012), který prohlašuje v souladu s Ireneem (130-200 AD) i Schleiermacherem (1768-1834): Dívám se na konec historie a vidím její cíl dospělosti a svatosti; už nebude bolest – cíl lidské podstaty spočívá ve vztahu k Bohu.³⁰ Zlo a těžkosti máme tedy vydržet jako příležitost k růstu a svatosti, třebaže mohou být námi nezaviněné nebo nepřiměřené naší situaci.

Věnujme se nyní v tomto oddíle ještě vlastnostem Boha, které jsou pro něj jedinečné a kterými se od nás lidí Bůh výrazně odlišuje – všemocnost, vševědoucnost, všudepřítomnost.

Bůh je všemocný – to neznamená, jak už bylo řečeno, že Bůh by byl schopný vyrábět logické rozpory nebo dělat věci, které odmítá jako nemorální. Myšlenka totality a všemoci nás straší, ale podívejme se na ni z jiného úhlu, a sice z úhlu toho, že Bůh je dobrý a slitovává se – pak by jeho všemocnost spočívala i v tom, že by byl všemocným pro nás. Bůh může pro nás udělat více, než jsme my schopni sami v životě vykonat nebo změnit (koneckonců, smíření s Bohem a záchranu vykonal Ježíš Kristus, a ne my lidé ve své vlastní síle).³¹

Jestliže dobrý Bůh má moc uskutečnit svoje dobré záměry, je to pro nás i nadějí do budoucnosti a smyslem, ke kterému můžeme směřovat. Bůh vytváří svoje království, ve kterém bude přebývat spravedlnost.

Bůh je vševědoucí – Bůh ví vše, na rozdíl od nás lidí, kteří poznáváme jen částečně. Bůh zná naše srdce, a tak mluví o svém trůnu jako trůnu milosti, kde můžeme nalézt

²⁶Thiselton, *Systematic Theology*, str. 54, cituje Davida Humeho, *Dialogue concerning Natural Religion*, part 10, 66.

²⁷Thiselton, *Systematic Theology*, str. 55-57.

²⁸Thiselton, *Systematic Theology*, str. 58.

²⁹Thiselton, *Systematic Theology*, str. 59-60.

³⁰Thiselton, *Systematic Theology*, str. 60-61.

³¹Thiselton, *Systematic Theology*, str. 75-76.

odpuštění a pomoc (Židům 4,12-16). Bůh zná minulost, přítomnost i budoucnost. To neznámá, že by vše bylo determinováno tím, že Bůh jistě věci ví, takže se už nemohou stát jinak – Bůh prostě některé věci z budoucnosti zná proto, že tam „už byl“. Tomáš Akvinský to vyjadřuje takto: „Vědět něco předem by na Boha kladlo omezení času – ale Bůh existuje mimo čas. Pokud se možná budoucnost stane přítomnou realitou, tak o ní ví. Z pohledu člověka tedy Bůh zná *současně, simultánně* veškerou realitu“ – realitu historie, dneška či budoucnosti.³²

Když tento vševědoucí Bůh slibuje, že něco udělá nebo něco se stane – jiné věci nevíme, ale těmto můžeme důvěřovat.

Bůh je všudepřítomný – stvořil prostor, ale není omezen na jedno místo. To nás z jedné perspektivy může děsit, ale také je to zdrojem naděje, že nikdy nejsme sami. A současně je Bůh přítomen u všeho ostatního. Naši oporou může být, že Bůh je s námi i v okamžicích největšího zoufalství. Ještě jednou zmiňme J. Moltmanna, jak cituje Ellieho Wiesela, který říká o Osvětě: „Kde je Bůh? – Je zde, visí na šibenici.“³³

Pohled na všemocného, vševědoucího a všudypřítomného Boha je dobře zachycen v modlitbě Žalmu 139, na který se nyní stručně podíváme. Jeho autorem je pravděpodobně Izraelský král David:

- ¹Hospodine, zkoumáš mě a znáš mě.
- ²Víš o mně, ať sedím nebo vstanu, zdálky je ti jasné, co chci dělat.
- ³Sleduješ mou stezku i místo, kde ležím, všechny moje cesty jsou ti známy.
- ⁴Ještě nemám slovo na jazyku, a ty, Hospodine, víš už všechno.
- ⁵Sevřel jsi mě zezadu i zepředu, svou dlaň jsi položil na mě.
- ⁶Nad mé chápání jsou tyto divy, jsou nedostupné, nestačím na to.

„Hospodine, zkoumáš mne a znáš mne“ ... to říká David, ale ne z obecného filosofického hlediska, ale z hlediska krále lidu Izrael. Bůh lidu slíbil, že bude jejich Bohem. Hebrejské „znát“ vyjadřuje osobní zainteresovanost, jak je to i vyjádřeno už v Žalmu 1,6: Hospodin zná cestu spravedlivých, ale cesta bezbožníků zanikne. Hospodinovo poznání zahrnuje ochranu, blízkost a péči. Toto naprosté osobní poznání Davida Hospodinem je milující, ne nepřátelské. Poznává zde soudce všech lidí – ale skutečnou motivací jeho soudů je láska.³⁴

Hospodin zná Davidovy činy (Víš o mně, ať sedím nebo vstanu) i myšlenky (zdálky je ti jasné, co chci dělat). Ví o jeho věcech veřejných (sleduješ mou stezku) i soukromých (sleduješ i místo, kde ležím). Bůh zná Davidovy slova a myšlenky dříve, než ještě existují (Ještě nemám slovo na jazyku, a ty, Hospodine, víš už všechno). Hospodinovo všepoznání je zaměřeno zejména na to, jaký je David a co si myslí, říká a dělá.

Hospodinova aktivní všeznalost je i pro Davida, který se těší Hospodinově přízni, děsivá. Je to vidět z „vojenských“ termínů, které používá: zezadu i zepředu jsi mne oblehl (obklíčil, sevřel); svou dlaň jsi položil na mne (aktivní moc, Bůh jej má pod kontrolou); toto Hospodinovo poznání je pro Davida nesmírně velké, nedostupné, neprostupné (nestačím na to ... nemá moc toto poznání prozkoumat). Cítí až úzkost. Waltke cituje

³²Thiselton, Systematic Theology, str. 76-78.

³³Thiselton, Systematic Theology, str. 78-79.

³⁴Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, str. 546-547.

Lovitta: „David se může jen sklonit pod tajemstvím a mocí tohoto poznání, užaslý a ohromený, ale poněkud neklidný v srdci.“³⁵

- ⁷Kam odejdu před tvým duchem, kam uprchnu před tvou tváří?
- ⁸Zamírím-li k nebi, jsi tam, a když si ustelu v podsvětí, také tam budeš.
- ⁹I kdybych vzlétl na křídlech jitřní záře, chtěl přebývat při nejzazším moři,
- ¹⁰tvoje ruka mě tam doprovodí, tvá pravice se mě chopí.
- ¹¹Kdybych řekl: Snad mě přikryje tma, i noc kolem mne se stane světlem.
- ¹²Žádná tma pro tebe není temná: noc jako den svítí, temnota je jako světlo.

David se neraduje z Hospodinovy všepřonikající znalosti jeho samotného, ale chce od Boha utéct, aby nemusel čelit nebezpečí smrti nebo odplatě za hřích, který Hospodinovo zkoumání může odkrýt. Zjišťuje ovšem, že se před Bohem neskryje, ať už je jeho únik vertikální (nahoru do nebe nebo dolů do podsvětí) nebo horizontální (cesta na východ k úsvitu, nebo cesta na západ za moře).³⁶

Je paradoxní, že David na tomto útěku před Božím duchem nachází důvěru k Bohu, který je s ním i na těch extrémních a vzdálených místech, kam se dostal (nachází Boha v podsvětí, ve tmě i v noci). Skrze strach a nebezpečí jej Bůh vede ke slíbenému určení (tvoje ruka mne doprovodí, tvá pravice se mne chopí). Poznává Boha jako toho (respektive vzpomíná, jak Bůh jednal a jedná v jeho životě), který proměňuje tmu ve světlo, chaos v řád, smrt v život (i noc kolem mne se stane světlem; žádná tma pro tebe není temná).

- ¹³Tys to byl, kdo utvořil mé ledví, v životě mé matky jsi mě utkal.
- ¹⁴Tobě vzdávám chválu za činy, jež budí bázeň: podivuhodně jsem utvořen, obdivuhodné jsou tvé skutky, toho jsem si plně vědom.
- ¹⁵Tobě nezůstala skryta jediná z mých kostí, když jsem byl v skrytosti tvořen a hněten v nejhlubších útrobach země.
- ¹⁶Tvé oči mě viděly v zárodku, všechno bylo zapsáno v tvé knize: dny tak, jak se vytvářely, dříve než jediný z nich nastal.
- ¹⁷Jak si vážím divů, které konáš, Bože! Nesmírný je jejich počet,
- ¹⁸sčítal bych je, ale je jich víc než písku. Sotva procitnu, jsem s tebou.

David se v této části znovu vrací k Hospodinově všeznalosti i všudepřítomnosti: Bůh ho zná, protože Bůh ho stvořil (v životě mé matky jsi mne utkal), i kdyby tento proces probíhal někde v naprosté skrytosti, jakoby v hlubinách země, Bůh byl u toho. A Bůh není v této své všeznalosti pasivní, že by jen pozoroval Davidovo rodící se embryo, ale aktivní – aktivně programuje jeho budoucnost.³⁷ Ne že by člověk byl jen naprogramovaným robotem, ale Bůh předzřídil základní formu člověka (a každého individuálního člověka jedinečně obdaroval), která dává konkrétní tvar jeho budoucnosti. David si v tomto rozjímání uvědomuje, že Bůh „má prsty“ v jeho životě každý den (jak si vážím divů, které konáš) a vidí ve svém životě Hospodinovy záměry a plány a Hospodinovy činy

³⁵Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, str. 550.

³⁶Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, 550-556.

³⁷Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, 560-562.

(sčel bych je, ale je jich víc než písku). Vyznává, že Bůh je všemocný zejména v dopadu na jeho osobní život.

David vidí, že Bůh je s ním blízko, tam, kde se právě probudil (sotva procitnu, jsem s tebou) – jeho předchozí život i současný den mu dává smysl právě kvůli Bohu (všechno bylo zapsáno v tvé knize: dny, tak jak se vytvářely, dřív než jediný z nich nastal).

- ¹⁹Kéž bys, Bože, skolil svévolníka. Pryč ode mne, vy, kdo proléváte krev!
- ²⁰Dovolávají se tě při svých pletichách, zneužívají tvé jméno tvoji protivníci.
- ²¹Nemám nenávidět, Hospodine, ty, kdo nenávidí tebe?
S odporem pohlížet na ty, kdo se proti tobě zvedli?
- ²²Nenávidím je, rozhodně nenávidím, jsou to také moji nepřátelé.
- ²³Bože, zkoumej mě, ty znáš mé srdce, zkoušej mě, ty znáš můj neklid,
- ²⁴hled', zda jsem nesešel na cestu trápení, a po cestě věčnosti mě ved'!

David jako král Izraele, se kterým Hospodin utvořil smlouvu, že bude jejich Bohem, ví, že jeho úkolem je v Izraeli napomoci udržet Hospodinův řád, předaný zejména v Desateru jako základním dokumentu smlouvy Hospodina s lidmi. A tento Hospodinův řád boří svévolníci – ať už i se jménem Boha na rtech (dovolávají se tě při svých pletichách: možná to jsou i lidé, kteří se prohlašují za věřící), nebo v otevřeném nepřátelství vůči Bohu a jeho řádu (ti, kdo se proti tobě zvedli).

David říká, že stojí na straně Boha v tomto boji proti svévolníkům (s odporem pohlížím na ty, kdo se proti tobě zvedli) a šíření či zachovávání Hospodinova řádu – ale současně prosí Boha, aby prozkoumal jeho srdce, zda i on sám nesešel z cesty. Přichází k Bohu jako k tomu, který zná jeho úzkostlivé myšlenky (Bože, zkoumej mne, ty znáš mé srdce a můj neklid) – a prosí ho za tutéž věc, která je klíčová v Hospodinově sporu proti svévolníkům: zda v Davidově srdci není stín vzpoury a trápení v tom smyslu, že by Boha trápil svým jednáním, a tak ztrácel směr, ztrácel svou životní orientaci.³⁸

Celá Davidova modlitba tedy končí jeho vydáním se Bohu, který a) zná jeho srdce a dokáže posoudit jeho myšlení a činy; b) nejenom že byl, je a bude v Davidově životě a ve všech situacích, ale všechny věci plánuje, určuje a aktivně v nich jedná k dobrému cíli, kterým je šíření Hospodinovy vlády, ale také Hospodinovy pomoci a ochrany v životech lidí; c) má moc Davida vést po cestě věčnosti³⁹ v každé situaci (také viz verš 10 ve druhé části modlitby: tvoje ruka mne tam doprovodí, tvá pravice se mne chopí). To je tedy hlavní důraz biblického svědectví o Hospodinově všeznalosti, všudepřítomnosti a všemoci.

³⁸Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, 567-568.

³⁹Cesta věčnosti je určena jak délkou (kvantitou), tak kvalitou života (Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship, str. 568-569).

4 Pohledy na Boha v moderní době

4.1 Lidské pokusy vystihnout Boha

Základní formulace křesťanské víry v Boha byla ukotvena v křesťanských vyznáních během prvních pěti století našeho letopočtu (Apoštolské vyznání víry, Nicejské vyznání víry (325 n.l.), Cařihradské vyznání víry (381 n.l.), Chalcedonské vyznání o Ježíši Kristu (451 n.l.), Athanasiovo vyznání). Jsou to vyznání, na která navazují všechny křesťanské církve.⁴⁰

Jak šla staletí, lidé se dále snažili o formulaci některých prvků křesťanské víry. Příkladem důležitých formulací jsou tzv. „důkazy Boha“ – uvozovky v tomto označení ovšem naznačují, že se nejedná o důkazy ve smyslu například klasického dokazování Euklidových vět o odvěsně v geometrii či zdůvodnění platnosti binomické věty v algebře. Jedná se spíše o prokázání toho, že křesťanská víra je v souladu s rozumným uvažováním, není to víra slepá, její základní výpovědi lze formulovat v souladu s rozumem.

Příkladem rozumových formulací o Bohu jsou argumenty kosmologický, teleologický a ontologický. I když žádný z nich nedokazuje existenci Boha v matematickém slova smyslu, jsou to tři dílčí pokusy rozumově pojmut Boha Bible, takže víra není v rozporu s rozumem.

Kosmologický argument:⁴¹ Když jdeme v řetězci příčin skutečností a jevů způsobených (a tedy závislých) zpět, dojdeme k příčině tohoto světa nezpůsobené (nezávislé), a tou je Bůh.⁴²

Tento argument byl napaden ze dvou směrů: a) David Hume (1711-1776) poukázal na to, že ze dvou jevů následujících bezprostředně za sebou nelze usuzovat na příčinu, maximálně lze mluvit o souvztažnosti mezi oběma jevy; b) argument nefunguje, protože Bůh je někdo za světem či nad světem (transcendentní), není součástí běžného řetězce příčin a následků.

William Rowe (1931-2015) přesto z tohoto pro vědce nepřijatelného argumentu formuluje jeden aspekt pohledu na Boha: **Bůh je nezávislá bytost, která existuje sama o sobě.** My lidé máme svou příčinu, a to z nás činí závislé bytosti. Proto si Bůh jako stálá, nezávislá bytost zaslouží naši důvěru. Tomáš Akvinský nazval tuto nezávislost Boha aseitou – Bůh sám je základem své vlastní existence. Podobný aspekt je prezentován zjevením Boha Mojžíšovi v hořícím keři, kdy keř hořel, ale neshořel. Bůh sám sobě dodává energii a existenci, nepotřebuje tuto energii a existenci získat zvnějšku.⁴³

Teleologický argument: Nejznámější formulace argumentu pochází od Williama Paleyho (1743-1805): pružinka, řetízek, kolečka v hodinách umožňují účel⁴⁴ – ukazovat čas. Uspořádanost věcí, která směřuje k účelu, ukazuje na toho, kdo hodinky navrhl

⁴⁰Např. viz Říčan, Čtyři vyznání, str. 27-34.

⁴¹Thiselton, Systematic Theology, str. 61-66.

⁴²Slovo „kosmologický“ se týká pohledu na vznik světa.

⁴³Tento odstavec podle: Thiselton, Systematic Theology, str. 61-66.

⁴⁴Řecky: telos.

a vyrobil. Takových složitých mechanismů existuje v přírodě celá řada, například zvířecí či lidské oko. Proto existuje Bůh jako ten, kdo oko naplánoval.

Někteří se nato ozvali, že výrobce a výrobek jsou v podobném vztahu jako příčina a účinek, takže Humeho kritika platí i zde. Ale největším protivlivem se ukázala Darwinova kniha *O původu druhů* (1859), a návazné výklady Herberta Spencera (1820-1903), které začaly mluvit o evoluci: ne že oko někdo naplánoval, ale přežijí jen ti nejsilnější – tj. přežili ti, jimž se vyvinulo oko, které vidělo. Tedy inteligentní plán byl nahrazen soutěží o přežití.

Reakce církve na Darwinovo učení byla přemrštěná – ti, co byli později nazváni fundamentalisty při útoku církve na Darwinovu knihu kolem roku 1925, začali trvat na doslovném výkladu Genesis 1. V urputném trvání obou stran na svém názoru pak bylo znemožněno rozlišování mezi právoplatnou vědeckou otázkou, jak se bytosti vyvinuly, a právoplatnou teologickou otázkou, proč ke stvoření či evoluci došlo.

Vhodnou reakcí křesťanů na celou diskusi ve 21. století by mohlo být upozornovat na plán a řád v přírodě, který je nezávislý na lidech. Za dlouhými procesy, které mají jen malou šanci na odehrání, vidíme při přemýšlení o náhodě a nutnosti Stvořitele.

Jak bychom mohli toto přemýšlení o účelnosti a vývoji využít? Možná bychom mohli říci, že Bůh si používá i na naší cestě víry přirozené procesy našeho přemýšlení a rozhodování. To nijak neobchází Ducha svatého – Bůh si používá situace, které už jsme zažili, včetně chaosu v našem životě, ze kterého vytváří řád: s velkou trpělivostí nás vede do dalších věcí a působí všechny věci pro naše dobro.⁴⁵

Jiné využití: Například hudební symfonii lze vysvětlit na úrovni vlnové délky tónů, pomocí vibrací viditelných osciloskopem, ale též na jiné než fyzikální úrovni – na úrovni tóniny, melodie, harmonie. Podobně vznik světa a života lze vysvětlit na úrovni částicové fyziky a bioevoluce, ale též na vyšší úrovni – morální, umělecké, teologické.⁴⁶

A ještě jedno využití: právě i samotný **Bůh je více než jen účelem, který k něčemu slouží, nebo prostředkem, jak něco získat** – vztah k Bohu je pozváním přesahujícím pouhou účelnost. A zde si můžeme vzít i využití pro mezilidské vztahy: Jako Kant říkal v jednom pojetí kategorického imperativu, (ani Bůh, ani) druhý člověk není pouhým prostředkem.

Ontologický argument: Ve formě prezentované arcibiskupem Anselmem (1033-1109) tento argument zní: Bůh je bytost, nad niž nelze myslet nic většího, a tedy musí existovat. Celý důkaz podrobněji ve třech krocích:

1. Přemýšlejme, ať jsme kdokoli (moudrý či blázen), o bytosti tak velké, že větší nad ni nelze pomyslet. Tu označme pojmem Bůh – v našem myšlení tak neexistuje nic většího ani jako pojmová možnost.
2. Co si někdo jen myslí, je v jeho poznání či myšlení. Jedná se o bytí v poznání, či bytí v myšlení.

⁴⁵Thiselton, *Systematic Theology*, str. 70.

⁴⁶Tento odstavec podle: Thiselton, *Systematic Theology*, str. 66-71.

3. Bůh musí existovat reálně, protože kdyby existoval jen v myšlení, bylo by možné myslet na větší bytost – na tu, která existuje reálně.

Immanuel Kant (1724-1804) nazval Anselmův argument ontologickým⁴⁷ argumentem a kritizoval jej: Apriorní přístup zaměňuje tvrzení s předpoklady – existence neplyne z analýzy formálního pojmu. Například z toho, že konvice je hnědá (analyzujeme ve své mysli pojem konvice) neplyne její existence. Anselmův argument ovšem zůstává v platnosti, protože v jeho případě nejde o důkaz nahodilé existence jistého objektu, ale o argument nutné existence nejvyšší bytosti.

Alvin Plantinga (1932-dosud) formuloval ontologický argument ve tvaru (1965): Předpokládejme maximálně velkou bytost, která existuje ve všech možných světech. Tedy tato bytost je logicky maximálně výjimečná (velká) aspoň v jednom možném světě. Z toho nutně plyne, že vševědoucí, všemocná a dokonale dobrá bytost bytost existuje, tj. je to bytost maximálně výjimečná.

Ať už se snažíme ontologický argument formulovat jakkoli, z rozumového hlediska lze říci, že Bůh je větší než výtvořiny lidské mysli (nebo slovy Bible, **Bůh je větší, než si dovedeme představit**). Jinými slovy, není nerozumné připisovat Bohu jedinečný přesah.⁴⁸

4.2 Co si křesťanství může o Bohu vzít od svých kritiků

Z některých hlasů kritizujících křesťanství se lze též poučit o tom, jak křesťanská teologie může Boha představit lépe. Podívejme se na některé z nich:

Ateismus a materialismus. Ateismus a materialismus se snaží vysvětlit svět naturalisticky, naukou o přírodě (Percy Shelley (1792-1822): svět nepotřebuje „hypotézu“ Boha). Ve Francii Julien de la Metrie (1709-1751) tvrdil, že člověk je stroj – pouhý odraz fyziologických procesů (řeč je jen fyzickým znakem; mysl je pouze soustava neuronů v mozku, jen vedlejší produkt rostoucí složitosti živých organismů; celý svět je složen z materiálních částic).

Jak mohou křesťané mluvit v odpovědi na tento názor? Asi by mohli prohlásit, že snaha o mechanické vysvětlení světa působí redukcionisticky. Například pokud tento argument materialismu je pravdivý, tak neexistuje žádný základ pro to, že lidský rozum pracuje správně (a tedy neexistuje žádný základ pro to, že pohled ateismu je pohled rozumný, protože pojem rozumu či pravdivosti přestává mít smysl).

Oproti tomu by křesťan mohli zdůraznit: **Nepodceňujme rozum – rozumně přemýšlet je součástí obrazu Boha** (stvoření k obrazu Boha je základem pro tvrzení, že rozum pracuje správně a že existuje pravdivost, správnost).⁴⁹

Feuerbach, Freud: Bůh je jen lidskou projekcí. Ludwig Feuerbach (1804-1872) prohlásil, že Bůh je jen lidskou projekcí – Bůh není nic jiného než člověk zbavený

⁴⁷Ontologický = týkající se bytí, existence.

⁴⁸Tento odstavec viz zejména Thiselton, Systematic Theology, str. 71-75.

⁴⁹Tento odstavec podle: Thiselton, Systematic Theology, str. 80-82.

svých omezení; Bůh je jen projekcí lidstva, které samo je nekonečné, má nekonečnou podstatu. Ale vyvyšovat takto Boha znamená nezdravě zbožšťovat člověka.

Jako křesťané musíme přiznat, že ani my nejsme imunní vůči tomu, abychom „upravovali“ Boha ke svému obrazu. To ovšem znamená redukovat Boha jen na svou představu a nehledat, jaký Bůh skutečně je. Feuerbach učil filosofii osvobození, ale měli bychom říci, že nauka o lidské soběstačnosti je modlářstvím – nechceme zbožšťovat sami sebe, ale buďme ochotni se proměnit podle obrazu Boha v souladu s jeho výzvou, abychom byli svatí jako on.

Sigmund Freud (1856-1939) prohlašoval, že náboženství povstalo z touhy po otci, jako důsledek zranění z dětství od našeho pozemského otce – Bůh je tedy projekcí našich nenaplněných tužeb z dětství.

Křesťané by měli přiznat, že někdy je jejich představa Boha zbytečně dětinská a iluzorní. Nevytvářejme tyto dětinské postoje, nevytvářejme projekci Boha, ale zkusme Boha přijmout, jaký opravdu je.

Na druhé straně, i přes řadu Freudových postřehů, které vynášejí na světlo jisté důležité věci, odmítneme jeho mechanistické pojetí světa (už dávno jsme přestali chápat každý pokrok ve vědě jako rozpor s vírou v Boha; musíme rozlišovat pokroky ve vědě a pýchu vědeckého světonázoru).⁵⁰

Freud kritizoval náboženství, ale měli bychom i jeho kritiku podrobit kritice.⁵¹ Bylo prokázáno, že: nejen sexualita, ale i náboženské citění může být potlačeno; **v době dezorientace a bezvýznamnosti může víra v Boha dát živým i umírajícím konečný význam, nepodmíněná etická měřítká a duchovní domov.** Tedy víra v Boha, přinejmenším v psychologické oblasti, může mít spíše osvobozující než zotročující funkci, uzdravující spíše než škodlivý dopad, stabilizující spíše než destabilizující efekt.

Nietsche, Marx: Bůh je jen formou společenské manipulace. Friedrich Nietsche (1844-1900) zastával názor, že náboženství je nástrojem moci a manipulace – křesťanství je ve své podstatě klamně a činí lidi slabými, průměrnými, poddajnými.

Měli bychom jako křesťané přiznat, že nejen v historii, ale i my sami se někdy odvoláváme na Boží vůli, ale namísto toho chceme přimět druhé, aby následovali naše přání. Dovolit Duchu svatému, aby skrze víru přebýval v našem srdci, bude ovšem znamenat největší změnu pro nás samotné. Na druhé straně musíme říci, že Bůh nás vede k tomu, abychom byli sice zranitelní, ale ne manipulovatelní a slabí.

Karl Marx (1818-1883) mluvil podobně o tom, že náboženství je nástrojem který udržuje lidi slabé, spokojené a poslušné – náboženství je opiem lidu. K vytvoření skutečného štěstí je nutné zrušit náboženství jako zdroj iluzorního štěstí. V revoluční fázi budou král i kněz zničeni – po revoluci a vítězství proletariátu (kdy bude buržoazii vzato osobní vlastnictví) nastane sociální stát a pak komunismus,

⁵⁰Podle Thiselton, Systematic Theology, str. 82-87.

⁵¹Hans Küng: Krédo, 2007, str. 23-24.

kde k práci a produkci bude přispívat „každý podle svých schopností“ a dostane „podle svých potřeb“.

Jako křesťané musíme uznat, že křesťanství a Bible byly a mohou být zneužity pro manipulativní cíle nebo mocenský boj. Bůh též slibuje pokojný život, ale má moc tento svůj slib splnit lépe než komunisti: a) Bůh vidí do srdce každého člověka, b) Bůh nastoluje spravedlnost, jeho království nebude vybudováno na násilí a nespravedlnosti.⁵²

Marxovo řešení⁵³ – zrušení osobního vlastnictví a socializace průmyslu, zemědělství, vzdělání a kultury – vedlo k dosud nevídanému vykořisťování lidí a zničení morálky a přírody, na druhé straně náboženství globálně nevymřelo, jak Marx předpokládal; místo náboženství byla opiem lidu revoluce. **Náboženství se pak ale prokázalo nejen jako prostředek sociálního uklidnění a konsolidace, ale (např. v hnutí za lidská práva) i katalyzátorem sociálního vysvobození, a to bez revolučního použití síly, které jen roztáčí kruh dalšího násilí.**

Závěrem

V systematické teologii se jednotlivé ze sedmi základních oblastí všechny navzájem prolínají, a tedy i v prvním tématu, představení křesťanského Boha, „zaznívají struny“ každého ze šesti ostatních témat: Při představení (a) Boha zaznívá i slovo o postoji Boha ke (b) světu a (c) k člověku, Bůh se dává nejzřetelněji poznat v (d) Ježíši Kristu, poznání Boha a Krista nám zprostředkuje (e) Duch svatý, toto poznání Boha nejzřetelněji zaznívá (f) v církvi, současnou Boží lásku lze stěží pochopit bez Hospodinových slibů a proroctví (g) o budoucích věcech.

Objektivní složka sebezjevení Boha lidem byla zaznamenána v Bibli, což je soubor 39 židovských spisů Tenachu, které křesťané označují slovem Starý zákon, a 27 křesťanských spisů svědectví o Ježíši Kristu, označovaných v souboru jako Nový zákon. V těchto textech (souhrnně označovaných jako Písmo) jsou záznamy o jednání Boha v historii, stejně jako Bohem inspirované výklady těchto jeho činů.

Bůh se ve svědectví Písma zjevuje jako Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch svatý – nejedná se o tři bohy, ale o jednoho Boha, úzký vztah tří osob, ve kterém není důležitý počet těchto osob, ale naprostý soulad jejich jednání, dokonalý Vztah.

Bůh se dává poznat svým jednáním v historii⁵⁴, a jako ústřední charakteristiku jeho jednání lze vidět milosrdenství. Bůh byl milosrdný při stvoření světa, kdy veškerému stvoření dává milost existence a obdarování, které tuto jejich existenci udržuje a rozvíjí. Bůh byl milosrdný v historii Izraele, který zachránil z protiprávního vykořisťování a vyhazovací války v Egyptě. Bůh je milosrdný v zájmu všech lidí, když poslal Ježíše Krista, aby zachránil lidi z jejich hříchů, a Ducha svatého, který nám lidem dává dosáhnout na Boží milost v Kristu.

⁵²Tento odstavec podle Thiselton, Systematic Theology, str. 87-91.

⁵³Hans Küng, Krédo, 2007, str. 23-24.

⁵⁴Přitom nemáme v Písmu jiné poznání, než jak Bůh jednal s tímto vesmírem (stvoření světa) a jak Bůh jednal v historii lidstva.

Toto dobré jednání Boha není vynulováno špatnými věcmi v tomto světě – Bůh má moc použít si i nevyváženou či neutěšenou situaci našeho života a kultury, aby nás i navzdory bolesti dovedl k něčemu dobrému.

V tomto jednání Boha vůči nám lidem se dobře projevuje jeho vševědoucnost, všudepřítomnost a všemocnost: Bůh ví o nás lidech vše, zná naše jednání veřejné i soukromé, zná naše myšlenky současné i budoucí. Je s námi v každé situaci a chce nás vést a držet. Stvořil nás a má moc proměnit nás lidi tak, abychom byli schopni uskutečňovat jeho záměry, ke kterým nás volá.

Když my lidé se snažíme vystihnout Boha, nejsme toho schopni a vidíme jen některé aspekty toho, jaký Bůh je a jak jedná. Z některých klíčových rozumových pokusů uchopit Boha lze říci, že a) Bůh je nezávislá bytost, která existuje sama o sobě – tedy nikdo jej nestvořil a nikdo jej neudrzuje (naopak Bůh stvořil a udržuje veškerý svět, včetně živých bytostí); b) Bůh je více než jen účelem, který k něčemu slouží, a prostředkem, jak něco získat (naopak protože Bůh všechno stvořil, on dal všem věcem a objektům, včetně živých bytostí, účel, který nelze nijak obejít, protože vše má smysl jen v mezích existence, které Bůh určil); c) Bůh je větší, než si dovedeme představit (není produktem naší mysli, naopak ve své mysli nacházíme jen odlesk toho, kým Bůh je; ne my jsme vytvořili Boha, ale on vytvořil nás a vše, co existuje).

Někdy by křesťané měli přijmout oprávněnou kritiku svých pohledů na Boha, ovšem musí se vymezit vůči kritice neoprávněné. Nepodceňujme dlouhé procesy v přírodě, ani dlouhodobé jednání Boha v našem životě, které si používá všech možných vlivů. Vnímejme rozum jako něco, co roste svým poznáním a učí se nové věci – ovšem odmítněme ten světový názor, který podkopává samotnou platnost našeho rozumu (jako to dělá materialismus a ateismus); namísto toho přijmeme názor, že objektivní základ našemu rozumu vtiskl Bůh.

Neupravujme Boha ke svému obrazu, ale snažme se vystihnout, jaký Bůh skutečně je. Bůh není projekcí lidstva (jak tvrdil Feuerbach), naopak lidstvo má žít jako projekce Boha – to je úkol, který my lidé často odmítáme.

Nevytvářejme projekci Boha podle svých nenaplněných tužeb (z čehož obviňoval křesťany Freud), ale držme se pevného bodu Boha, který chce dát význam a směr našemu životu.

Odolávejme pokušení manipulovat druhými, ale učme se jim i Bohu sloužit. Nenechme se manipulovat společností ani církví, ale namísto toho vnášejme do své společnosti i do církve to jedinečné obdarování, které do nás vložil a vkládá Bůh.

Nemějme představu, že poddat se Bohu je slabá reakce, která z nás činí poddajné lidi – naopak si buďme vědomi toho, že poddání se Bohu z nás skrze Boží milost a sílu od Ducha svatého může učinit lidi odolné velmi silným vlivům. Písmo dosvědčuje, že Bůh vysvobozuje lidi z otroctví toho, v čem jsou slabí nebo čemu mají málo sil se vzepřít.

Seznam literatury:

- (Fajmon, Přínos Genesis 1 až 4 pro etiku) Fajmon, B.: Přínos Genesis 1 až 4 pro etiku. Proseminární práce 2020 z předmětu Etika, je přístupná na adrese rozhovor.cz/genesis/etika-v-gn-verze-03.pdf.
- (Lohse, Epochy dějin dogmatu) Lohse, B.: Epochy dějin dogmatu. Mlým 2003.
- (McGrath, Christian Theology) McGrath, A.: Christian Theology - An Introduction. Wiley-Blackwell 2011.
- (Migliore, Víra usilující rozumět) Migliore, D. L.: Víra usilující rozumět. Mlým 2009.
- (Říčan, Čtyři vyznání) Říčan, R.: Čtyři vyznání. Praha 1951.
- (Thiselton: Systematic Theology) Thiselton, A. C.: Systematic Theology. Eerdmans 2015.
- (Waltke, Houston, Psalms as Christian Worship) Waltke, B.K., Houston, J.M.: The Psalms as Christian Worship – a Historical Commentary. Eerdmans 2010.